

**Головне управління юстиції у Кіровоградській області
Бобринецьке районне управління юстиції**

**Освіта в Україні:
права та обов'язки учасників
навчально-виховного процесу**

Бобринець, 2014

Освіта - основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами (Закон України «Про освіту»).

Конституція України гарантує кожному громадянину право на освіту. Так, стаття 53 Конституції України визначає *«Кожен має право на освіту. Повна загальна освіта є обов'язковою.»*

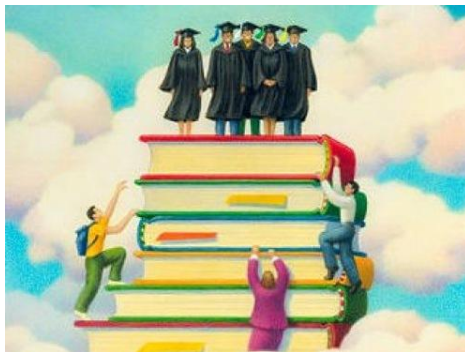
Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства».

Громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин.

Це право забезпечується:

- розгалуженою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти;
- відкритим характером навчальних закладів, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина;
- різними формами навчання - очною, вечірньою, заочною, екстернатом, а також педагогічним патронажем.

Держава здійснює соціальний захист вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів та інших осіб незалежно від форм їх навчання і типів навчальних закладів, де вони навчаються, сприяє здобуттю освіти в домашніх умовах.

Для одержання документа про освіту громадяни мають право на державну атестацію.

Іноземні громадяни, особи без громадянства здобувають освіту в навчальних закладах України відповідно до чинного законодавства та міжнародних договорів.

Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, має рівне з громадянами України право на освіту.

Для реалізації права на освіту в державі створено систему доступної та безоплатної дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної освіти. Можливість безоплатного здобуття вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах надається на конкурсних засадах. Отже, якщо дошкільна, середня та професійно-технічна освіта є безкоштовними для всіх, то при вступі до вищого навчального закладу проводиться конкурс. Нині прийом до вищих навчальних закладів проводиться за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (тестування), а на творчі спеціальності та

спеціальності фізичної культури і спорту — також творчого або іншого професійного випробування. За підсумками конкурсу визначаються абітурієнти, яким надається можливість навчатися за державний кошт. Інші мають можливість навчатися за рахунок власних коштів або за рахунок спонсорів, підприємств, фондів тощо.

Основними принципами освіти в Україні є:

-
- ▲ доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
 - ▲ рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
 - ▲ гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
 - ▲ органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями;
 - ▲ незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;
 - ▲ науковий, світський характер освіти;
 - ▲ інтеграція з наукою і виробництвом;
 - ▲ взаємозв'язок з освітою інших країн;
 - ▲ гнучкість і прогностичність системи освіти;
 - ▲ єдність і наступність системи освіти;
 - ▲ безперервність і різноманітність освіти;
 - ▲ поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Учасники навчально-виховного процесу

У навчальному процесі беруть участь насамперед учні, студенти, курсанти, учителі, викладачі, вихователі. Крім того, відповідно до Закону України «Про освіту», учасниками навчально-виховного процесу є батьки учнів, представники підприємств, установ і громадських організацій.

Навчальний заклад очолює його керівник (завідуючий, директор, ректор, президент тощо) (стаття 20 ЗУ «Про освіту»).

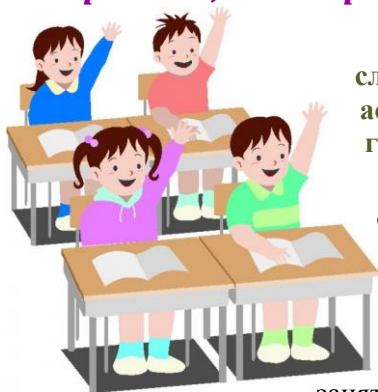
Учасниками навчально-виховного процесу є:

діти дошкільного віку, вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти; керівні, педагогічні, наукові, науково-педагогічні працівники, спеціалісти;

батьки або особи, які їх замінюють, батьки - вихователі дитячих будинків сімейного типу;

представники підприємств, установ, кооперативних, громадських організацій, які беруть участь у навчально-виховній роботі. (ст. 50 ЗУ «Про освіту»).

Права вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів (ст. 51 ЗУ «Про освіту»).

Вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти відповідно мають гарантоване державою право на:

 навчання для здобуття певного освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів;

 вибір навчального закладу, форми навчання, освітньо-професійних та індивідуальних програм, позакласних занять;

 додаткову відпустку за місцем роботи, скорочений робочий час та інші пільги, передбачені законодавством для осіб, які поєднують роботу з навчанням;

 продовження освіти за професією, спеціальністю на основі одержаного освітньо-кваліфікаційного рівня, здобуття додаткової освіти відповідно до угоди із навчальним закладом;

 одержання направлення на навчання, стажування до інших навчальних закладів, у тому числі за кордон;

 користування навчальною, науковою, виробничою, культурною, спортивною, побутовою, оздоровчою базою навчального закладу;

 доступ до інформації в усіх галузях знань;

участь у науково-дослідній, дослідно-конструкторській та інших видах наукової діяльності, конференціях, олімпіадах, виставках, конкурсах;

особисту або через своїх представників участь у громадському самоврядуванні, в обговоренні, вирішенні питань удосконалення навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій, організації дозвілля, побуту тощо;

участь в об'єднаннях громадян;

безпечні і нешкідливі умови навчання та праці;

забезпечення стипендіями, гуртожитками, інтернатами в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

трудова діяльність у встановленому порядку в позаурочний час;

перерву в навчанні у вищих та професійно-технічних навчальних закладах;

користування послугами закладів охорони здоров'я, засобами лікування, профілактики захворювань та зміцнення здоров'я;

захист від будь-яких форм експлуатації, фізичного та психічного насильства, від дій педагогічних, інших працівників, які порушують права або принижують їх честь і гідність.

Відволікання учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів за рахунок навчального часу на роботу і здійснення заходів, не

пов'язаних з процесом навчання, **ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ**.

Обов'язки вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів (ст. 52 ЗУ «Про освіту»)

Обов'язками вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів відповідно є:

додержання законодавства, моральних, етичних норм;

систематичне та глибоке оволодіння знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищення загального культурного рівня;

☞ додержання статуту, правил внутрішнього розпорядку навчального закладу.

Випускники вищих навчальних закладів, які здобули освіту за кошти державного або місцевого бюджетів, направляються на роботу і зобов'язані відпрацювати за направленням і в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Інші обов'язки осіб, що навчаються, можуть встановлюватися законодавством, положеннями про навчальні заклади та їх статутами.

Кадрове забезпечення сфери освіти (стаття 54 ЗУ «Про освіту»)

Педагогічною діяльністю можуть займатися особи з високими моральними якостями, які мають відповідну освіту, професійно-практичну підготовку, фізичний стан яких дозволяє виконувати службові обов'язки.

Педагогічну діяльність у навчальних закладах здійснюють педагогічні працівники, у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації та закладах післядипломної освіти - науково-педагогічні працівники.

Педагогічні та науково-педагогічні працівники приймаються на роботу шляхом укладення трудового договору, в тому числі за контрактом. Прийняття на роботу науково-педагогічних працівників здійснюється на основі конкурсного відбору.

Педагогічні працівники підлягають атестації. За результатами атестації визначаються відповідність працівника займаній посаді, рівень його кваліфікації, присвоюються категорії, педагогічні звання. Порядок атестації педагогічних працівників встановлюється Міністерством освіти України.

Перелік категорій і педагогічних звань педагогічних працівників, порядок їх присвоєння визначаються Кабінетом Міністрів України.

Рішення атестаційної комісії є підставою для звільнення педагогічного працівника з роботи у порядку, встановленому законодавством.

Права педагогічних та науково-педагогічних працівників (стаття 55 ЗУ «Про освіту»).

Педагогічні та науково-педагогічні працівники мають право на:

- ✧ захист професійної честі, гідності;
- ✧ вільний вибір форм, методів, засобів навчання, виявлення педагогічної ініціативи;
- ✧ індивідуальну педагогічну діяльність;
- ✧ участь у громадському самоврядуванні;
- ✧ користування подовженою оплачуваною відпусткою;
- ✧ забезпечення житлом у першочерговому порядку, пільгові кредити для індивідуального і кооперативного будівництва;
- ✧ придбання для працюючих у сільській місцевості основних продуктів харчування за цінами, встановленими для працівників сільського господарства;
- ✧ одержання службового житла;
- ✧ підвищення кваліфікації, перепідготовку, вільний вибір змісту, програм, форм навчання, навчальних закладів, установ та організацій, що здійснюють підвищення кваліфікації і перепідготовку.

Відволікання педагогічних та науково-педагогічних працівників від виконання професійних обов'язків не допускається за винятком випадків, передбачених чинним законодавством.

Обов'язки педагогічних та науково-педагогічних працівників (стаття 56 ЗУ «Про освіту»)

Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані:

- ⇒ постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру;
 - ⇒ забезпечувати умови для засвоєння вихованцями, учнями, студентами, курсантами, слухачами, стажистами, клінічними ординаторами, аспірантами навчальних програм на рівні обов'язкових
- вимог щодо змісту, рівня та обсягу освіти, сприяти розвитку здібностей дітей, учнів, студентів;
- ⇒ настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості, інших добродітей;

⇒ виховувати у дітей та молоді повагу до батьків, жінки, старших за віком, народних традицій та звичаїв, національних, історичних, культурних цінностей України, її державного і соціального устрою, дбайливе ставлення до історико-культурного та природного середовища країни;

⇒ готувати учнів та студентів до свідомого життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами;

⇒ додержувати педагогічної етики, моралі, поважати гідність дитини, учня, студента;

⇒ захищати дітей, молодь від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігати вживанню ними алкоголю, наркотиків, іншим шкідливим звичкам.

Відповідальність батьків за розвиток дитини (стаття 59 ЗУ «Про освіту»).

Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості.

На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини.

Батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані:

❑ постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей;

❑ поважати гідність дитини, виховувати працелюбність, почуття доброти, милосердя, шанобливе ставлення до державної мови, регіональних мов або мов меншин, інших мов і рідної мови, сім'ї, старших за віком, до народних традицій та звичаїв;

❑ виховувати повагу до національних, історичних, культурних цінностей українського та інших народів, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання та навколишнього природного середовища, любов до своєї країни;

❑ сприяти здобуттю дітьми освіти у навчальних закладах або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу;

❑ виховувати повагу до законів, прав, основних свобод людини.

Держава надає батькам і особам, які їх замінюють, допомогу у виконанні ними своїх обов'язків, захищає права сім'ї.

Права батьків (стаття 60 ЗУ «Про освіту»)

Батьки або особи, які їх замінюють, мають право:

❑ вибирати навчальний заклад для неповнолітніх дітей;

❑ обирати і бути обраними до органів громадського самоврядування навчальних закладів;

❑ звертатися до державних органів управління освітою з питань навчання, виховання дітей;

❑ захищати у відповідних державних органах і суді законні інтереси своїх дітей.

Психологічна служба та соціально-педагогічний патронаж у системі освіти (ст.ст. 21, 22 ЗУ «Про освіту»)

/// У системі освіти діє державна психологічна служба. Психологічне забезпечення навчально-виховного процесу в навчальних закладах здійснюють практичні психологи. За своїм статусом практичні психологи належать до педагогічних працівників.

/// Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти сприяє взаємодії навчальних закладів, сім'ї і суспільства у вихованні дітей, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам, особам, які їх замінюють. Педагогічний патронаж здійснюється соціальними педагогами. За своїм статусом соціальні педагоги належать до педагогічних працівників.

Для нотаток:

[illegible]

